

cumentat des del S XIV, que és també el segle on apareix la primera documentació del mot en les altres llengües romàniques: «qui compre o vena rasims aquí, aja el pesador --- la romana ab tota s'apareyla e ab totes ses asines ---» ('tots els seus aparells i eines') ross a. 1318 (RLR xxxii, 157); «una romana poc(h)a» 1352 (Rubió, *Diplomatari de l'Or. Cat.*, 276); «I pesador aya la romana ---» a. 1376, i en altres docs. ross de 1403 i 1421, InvLC; «La romana: statéra, trútina; la verga o coa de la romana: regula in pyramidam desinens, ---», OPou (*TbPu*, 200). *Romanada Romanador Romanejar, -manar Romaner*

+De romana 'de cop i volta', també castellà antiquat, on significava això mateix, però també 'de capa caiguda, de mal borràs', i s'aplicava a les velas d'una nau quan queien de sobte: potser per comparació amb la decadència extrema de l'Imperi bizantí, també anomenat *Romania* a la fi de l'E Mj. (com a continuació de l'Imperi romà d'Orient). Em comunica En J. Mascarió i Passarius que és usual a Menorca en frases com *aixecar-se de romanía* (*šikarsó da řumanía*) per 'alçar-se de cop i volta', cast. *de rondón* (1979). Afegit *romania* per FebrCard a la nomenclatura del Belv, a títol de mot menorquí, però no defineix. Potser en el sentit secundari 'rancor' que Moll assenyala com a propi del parlar de Ciutadella (*Misc Alcover*, 456) També pot ser en el *Torcimany* el mateix mot, ignorem en quina acc, i no sols com a NL, tenint en compte que no sols ho escriu *romania* sinó també *romenia*

Ho trobem, en fi, en una narració dels fets relatius a la defensa de Bna. contra Felip IV: «com era tant superior als nostres, estos recudirian ['es retirarien'] dins la ciutat, y lo enemig, mesclat ab ells, entraria també, *de romanía*». En cast. n'hi ha tres dades. *andar de romanía* «ir de golpe, caer por sorpresa» (c. 1540, Juan de Valdés), *caer de romanía* «es cuando las velas caen de golpe», a 1576 (Ga. de Palacio) i *ir de capa caída y de romanía* en Quevedo (*DECH ROMANO*, n. 1) (no sé si tracta de res d'això un article de *Rom LXXI*, 433-49, del qual tinc nota incompleta).

*Romanyola* ant. 'mena de llança llarga' [1457], probablement de l'it. *romagnola* 'pròpia de la Romagna', regió d'Itàlia vora l'Adriàtic: que en italià s'hagi encara usat com a nom d'una llança, no és inversemblant vist que la gent d'aquella regió tenien reputació aventurera, amb molts capitosts i condottieri; s'usaren sobretot en naus per a abordatges etc., com en el doc més antic citat en *AlcM* o bé: «23 *romenyoles*; it 6 startanes ---» en un inv. de 1460 d'una galera de Bna. (CaCandi, *Misc Hit Cat.* II, 248), *romanyolada*

*Romanç* 'llengua romànica', sovint dit del cat. i l'oc. antics etc., del ll. ROMANIÇE, advertit aplicat al parlar dels romans, i més tard al llenguatge parlat per les nacions romanitzades [Llull]: «que alcuna dona legis alcun libre qui fos en *romanç*, per ço que les dones ['monges'] lo poguessen entendre», *Blanq* (NCl, 153.20), partint d'aquest ús per a obres escrites en llengua romànica, compredores i aptes per al poble, s'aplicà com a denominació de les obres literàries d'aquesta naturalesa, sigui en vers o en prosa, amb

tendència entre aquestes a obres de matèria narrativa, atractiva per la gent no estudiosa, cosa molt descabellada sobretot a França. Però el mateix Llull ho diu de la seva novel·la moral «amics, vos dó de penitència que vós anets per lo món cridant e cantant --- e portats aquest *romanç de Evast e Blanquerna*, en lo qual són significades les rahons ---», «ligia en les places e en les corts e en los monestirs lo *romanç de Evast e Blanquerna* --- Recomptat havem lo *romanç de Evast e Bl* ---» (*Blanq*, NCl III, 180.15, 181.4, 181.9) Referint-se al *Roman de Renard*, i probablement en la seva forma francesa, desaconsella Antoni Canals llegir «ni l *romans* de la guineu» (*Carta a sa germana, CoDoACA* XII, 420-23).

D'altra banda, també ho usà Llull en l'acc. que està més generalitzada en la nostra llengua, com designant una composició en vers, en què fins li donava ja el plural innovat pel català: «acustumar son infant a oir vanitats, leges paraules, *romansos*, cansons e estruments --- és verí e túxec --- en l'enteniment --- de son fill», *Do Pu* (ed. Gili, p 251), d'aquí s'ha extret un singular analògic *romanço* [Belv.], forma i procés que explico en *LleuresC*, 45. *Romança*, pres de l'it *romanza Romancer* [Lab. 1840]; la 1.<sup>a</sup> edició del gran romancer popular, que MilàF publicà el 1858, amb el títol immotivadament modest de *Romancerillo* forma època, no sols en la ciència folklòrica de Catalunya sinó de tot el món; *romancer* adj [Lab. 1840]; *romanceria* [DAG.]; *romancejar* [Lab.]. *Romancesc. Romancista* [Belv.]. *Romançada Romançador. Romançaire*.

*Arromançar* 'posar en llengua romànica' (c. 1385): «he deliberat de *arromansar* la dita ystòria», BMetge, dedicatòria de *Valter e Griselda*; *Boeci de consolació arromançat* per Antoni Ginebreda mall, abans de 1395; «fins ací són paraules llatines de dit auctor, per mi *arromançades*, a les quals, per ser lo dit auctor tan grave, se pot donar major certesa, que si altre ho relatàs», Jer. Pujades, 1609, *Cròn Univ del Princ. de Catalunya* (160), cap. 4. També es digué *romançar*; forma que en el País Basc tingué aplicació peculiar per a la gent i zona d'aquell país que adoptaven la llengua romànica: *el Vallé Romanzado* (avui diuen *V. de Rom.*) és la gran vall navarresa al Sud del Roncal, que ja a l'Alta E. Mj. havia esdevingut bilingüe i va acabar per abandonar del tot la llengua nacional; s'oposava així a *vascongado*, parlant també de les persones que manejava bé la llengua romànica: «los receptores --- repartir entre los quatro *romançados* y cinco *vascongados*», instruccions del bisbe Iriгойen de Pamplona, a. 1769 (*RIEB* xxvi, 608). *Arromançador; arromançament*

*Romàntic* [Lab 1840], pres de l'angl. *romantic*, format sobre *romaunt*, variant extreta del fr. ant. i mj. *romanz* 'novella', 'poema narratiu' (on la -z es prengué per la combinació d'una -t amb la desinència de nominatiu o pl. -s): del sentit de 'novel·lesc' es passà a 'narració que es complau en sentiments novel·lesc' etc. GColon documenta en *ZRPb* LXXVII, 1961, 75-82, que no existeix el suposat *romanticus* d'un text